

TÉMÁNK:

a pofon

Soha senkit nem vertem meg, soha senkit nem pofoztam fel — akartam írni meglehetősen fellengzős bevezető mondatként, amikor hirtelen, némi lelkiismeretfurdalás kíséretében eszembe jut, hogy dehogynem! Hiszen az öcsémet, aki nálam hat évvel fiatalabb, vertem is, pofoztam is. De miért? És miért érzek olyan erős

lelkiismeretfurdalást miatta, hogy legszívesebben még ma is, húsz év múlva is elfeledkeznék róla? Bizonyára azért, mert nálunk, otthon, elméletileg is, gyakorlatilag is, olyan légkör uralkodott, amelyben mindenféle közvetlen fizikai erőszakot és durvaságot megvetéssel kezeltek, bizonyára azért, mert a szüleim soha nem biztattak arra, hogy verekedéssel védjem meg magam, vagy pofozkodással szerezzek jogot valódi vagy vélt igazságaimnak, bizonyára azért, mert úgy vélekedtek — tehát ebben a szellemben neveltek engem is —, hogy az indulatok hirtelen, ellenőrizetlen kiélése és pusztító fizikai cselekvéssé váló oldása az ember állati vonásai közé tartozik, s mint ilyen, az ember humánus tulajdonságaival, eszével, értelmével, érzékenységével az önfegyelem korlátai közé kell hogy szoríttassék, s végzetül bizonyára azért, mert ők sem vertek, pofoztak engem soha — írnam, most némi büsz-

keséggel, de eszembe jut valami, ami miatt ez a tökéletes pedagógiai következetességet sugárzó mondat is érvénytelen, eszembe jut, hogy egyszer, mégis kaptam két pofont, egyet az apámtól és egyet az anyámtól.

Az ötvenes években voltam gyerek. A budai hegyekben laktunk. Ak-

— Ó, sokfajta pofon van — feleltem —, olyan töméntelenül sok, hogy felosztásuk és rendszerezésük szempontjai is vasikos kötetet tölthetnének meg. Még ha eltekintünk is az olyan lényegtelen különbségektől, mint hogy a jobb vagy a bal kéz csapódik-e egy másik ember arcának, továbbá ha mellőzzük az olyan nem elvi osztályozási elveket, miszerint nyesett vagy egyenes, tenyeres vagy fonák ütésről van-e szó, sőt, ha a pofon méreteit is figyelmen kívül hagyjuk — bár ez utóbbi engedményt talán már nem volna szabad megtennünk —, akkor is a pofontípusok áttekinthetetlen sokaságával kell megbirkóznunk. A fő kérdés: ki kit pofoz meg. Hogy csak egy szempontot említsek: egészen más, ha erős pofozza meg a gyengét, mint fordítva. De az sem dönthető el mindig, hogy adott esetben ki az erős. Egy

koriban valami szörnyű gyerekgyilkos tartotta rettegésben a várost néhány héttig, s éppen a budai hegyekben találtak rá egyik áldozatára. Én pedig moziba mentem, délutáni előadásra. Tél volt, korán sötétedett. Nagyon jó volt a film, s mivel folytatólagos előadásokat tartottak, négy-szer néztem végig és csak éjjel fél tizenkettőre értem haza. És az előszobában rögtön kaptam egy pofont apámtól. Nagyon. Ez úgy meglepett, olyan váratlanul ért, s úgy megalázott, hogy sírás helyett üvöltöttem: „Te állat!” Erre az anyámtól megkaptam a másodikat. Nagyon. Jogosan? Jogtalanul? Se előtte, se utána, soha!

Ma már tudom, s akkori megrendülésemben is sejtettem, hogy ez a két pofon nem megtorlás volt, nem egyszerű durvaság, hanem annak a

fékezhetetlenül rettegő féltésnek és szeretetnek a túlcattanása, amivel a szüleim féltettek és szerettek. Azt is mondhatnám, hogy színvonalas pofonok voltak. Megértettem általuk valamit, amit különben talán nem értettem volna meg. Színvonalas pofonok, szemben azokkal a pofonokkal, amelyeket én adtam az öcsémnek! Azok csak a féltékenység, a bosszú, az uralkodni vágyás ellenőrizetlen indulatainak termékei voltak, s ezért helyénvaló, hogy még ma is lelkiismeretfurdalást érzek miattuk.

Azt hiszem, színvonalas pofont csak egyszer lehet adni vagy kapni egy életben.

A naponta záporozó pofonok színvonalatlanok.

Nézőközönség

öregecske, vézna, sorvadásos teremőr például erősebbnek bizonyulhat egy hivatásos ökölvívónál (különben ez nyilván visszapofozná); a hivatali (szolgálati) beosztott — izomerejétől függetlenül — többnyire gyengébb feljebbvalójánál. Másodsorú is a célok rendszerezhetetlen sokasága vezérelheti a meglóduló tenyeret. A leggyakoribb persze a nevelő célzatú pofon, de jelezhet a nyakleves kommunikációs szándékot is, amikor érzelmeiket, indulatokat hoz a szenvedő fél, továbbá esetleg a nézőközönség tudomására. Dühnek, tehetetlenségnek, uralmi vágyának, féltékenységnek, szeméremérzésnek adhat csattanós hangot, továbbá állítólag olykor szerelmi vallomásnak is értelmezhető. Máskor a cél nem határozható meg egyértelműen. Például: a halálvágy vagy a szabadságvágy kifejeződése-e, ha fegyenc pribéket po-

foz fel? Ha pedig, harmadszor, a pofonok lehetséges okait próbálnánk előszámlálni, akkor előttünk állna az élet tagolt, változatos gazdagsága, a maga áttekinthetetlenül szétágazó érdekeivel.

— Az a pofon, amelyről most számolok be — folytattam kisvártatva, kicsit hangosabban, mert a bizottság tagjai egyre türelmetlenebbül reszelték a torkukat —, az a pofon külön természetű volt, egyetlen alosztályba sem merném besorolni. Nem, öncélúnak sem mondanám, noha kétségkívül létezik ilyen, a „művészet a művészetért” mintájára, „pofon a pofonért”, de ez külön alosztályt alkot, szemben azzal a pofonnal, amelyet... Hol is kezdjem.

— Képzelnék el egy romos háztömböt — mondtam emelt hangon, — mert a tollak egyre hangosabban kaparásztak a papírlapokon —, egy romos háztömböt egy

romváros közepén. Egy tizenhárom éves fiú mászkál holdvilágnál az omladékok között. Lép-csőrészletek, tekergő fémhuzalok; falak, amelyek ki-be lehet járni, az ember kísértetnek érezheti magát, kivált-keppen a belső térségeket is bemeszelő holdfényben. Képek, órák, polcok szabad ég alatt, szintén holdfényben ázva. A fiú egy fürdőkád-
don, továbbá néhány csövön és kövön átlépve egy szobába jut, a szoba túloldalán szekrény, a szekrény mögött a holdfényben is fekete semmi. A szekrény tetején lekvárosüveg csillog. Törött ugyan, hiszen a cserepeket külön-külön villogtatja a hold, de a lekvár is ragyog, mélysötét tűzzel csalogatja a fiút. Ez megindul, átlép *valamin*,

felágaskodik, nagy nehezen eléri a szekrény tetejét (közben persze fél, hogy szekrényestül a semmibe zuhan), óvatosan leemeli az üveget, megindul zsákmányával visszafelé, megint átlép ugyanazon a *valamin*, egy hullán, már odafelé menet is látta, hogy hullá, de akkor nem ért rá tudatosítani ezt, tehát átlép rajta, aztán ki a szobából, le az omladék lépcsőn, a legrövidebb, nyaktörő úton haza, a fiú anyja szűrővel üveg-teleníti a lekvárt, a család lekvárt vacsorázik.

— Nem, uraim, nem feledkeztem meg a pofonról, csakhogy ez nem akkor csattant el, hanem két év múlva, egy másik holdvilágos éjszakán. A fiú már nem is gondol a lekvárra, és ekkor a falon át belép a szobájába

valaki, a fiú tisztán látja, amint fehér keze ütésre lendül, aztán fül-siketítő csattanás. „Te már úgysem voltál éhes” — akarja mondani a fiú, de az a *valaki* megelőzi — „ostoba kölyök” — súgja — „a szekrénybe miért nem néztél be, ott is volt két üveggel”. A fiú meresztgeti a szemét, semmit sem lát, de ég az arca, kétségkívül nagyon szabálytalan pofont szenvedett el, a legárnyaltabb felosztásokba és rendszerezésekbe is csak ügygyel-bajjal illeszthető pofont. És kérem, ne krákgogjanak — mondtam —, és ne is kaparrázzanak tovább a papíron, azt akarom, hogy csönd legyen, ha elhallgatok.

Ez a szöveg

a gyengébbet, a kiszolgáltatottat, a védelmet nem nyerőt lehet, szokás ütni. Tudják persze azt is, hogy nem lenne szabad. Tudják: elítélendő, megvetendő, hogy ember emberre kezét emeljen. A primitív indulat, a milliószor elnyafogott idegességre való hivatkozás, a kényelmük, vélt érdekük sérelme, a pillanatnyi megoldás könnyebbségének választása mégis ütésre lendíti a kezüket.

Ha a világban látnak ilyesmit, fölháborodnak. Szónokolnak az erőszak ellen, de a családokban naponta maguk hintik szét újra a magját. És megtanítják rá a gyerekeket is: lehet ütni, szokás verni. A gyengét, a kiszolgáltatottat büntetlenül. Ezt formálják megfogalmazatlanul is meggyőződéssé a felnövekvő nemzedékekben, s hogy nincs mit szégyellni ezen. Rájuk erőszakolják az ocsmány hazugságot, a balga tévhitet, hogy tisztelni lehet, tisztelni kell a ránk sújtó öklöt. Ahelyett, hogy azt a meggyőződést nevelnék megrendíthetlenné: a verés nem annak szégyene, aki kapja, hanem azé, aki adja.

Hallom, látom, hogy verik a gyerekeket. A kicsiket, a három-négyéveseket is. Kézze, szíjjal, szőnyegporolóval, keményen, indulatosan, hisztériásan. A kicsik rémült sírása áthallatszik a falakon, máskor magam is szemtanú vagyok. Beleszólni nem illik, állítólag magánügy. A napokban egy mindig-szomorú hatéves kislány ismerősöm kék-zöld foltokkal emelte rám köszönéskor az arcát. Az ő apja alkoholist, azt hiszem, anyja is affelé tart. A többi gyerekek azonban, akikről beszélek, mind „rendes” családban él, átlagosan jó körülmények között. Az anyák közül kettő gyermekgondozási szabadságát tölti otthon, mégcsak nem is hajzás nyolc órai munka után emelnek kezét a gyerekekre, aki természetesen a „szemük fénye”, a „legdrágább”, akit „oda nem adnának a világ minden kincséért sem”.

Miért verik hát őket mégis?

Gyalázatos, rossz szokásból, és türelem meg

okosság híján. A pénzt nem sajnálják a gyerekekre költeni — mit szólnának a szomszédok, ha nem elégáns a gyerekek? —, de az idejüket igenis sajnálják tőle. A század-szori nyugodt, érvelő magyarázatot, a csöndesen, okosan intő szót, a körülmények olyan szervezését, hogy a gyerek nyugodt és derűs, tehát

jó lehessen. Ha meztláb szaladgálna az utcán, azt szégyellnék. Hogy megverik, azt nem szégyellik.

Vernek a szülők, mert azt hiszik: az nevelés. Útnak, mert őket is ütötték valaha, azt hiszik, így természetes. S talán ott rejtőzik a családi cseppetapáté mögött az a szörnyű tapasztalás is, hogy

Gröndös kapla

LÁNCREAKCIÓ

